

DEMOKRAATLIKKU KULTUURI TOETAVA MITMEKEELSE JA KULTUURIDEVAHELISE HARIDUSE TÄHTSUS

Poliitika-
dokumendid

Soovitus CM/Rec(2022)1 ja
seletuskiri

DEMOKRAATLIK KULTUURI TOETAVA MITMEKEELSE JA KULTUURIDEVAHELISE HARIDUSE TÄHTSUS

Soovitus CM/Rec(2022)1, mille
Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee
võttis vastu 2. veebruaril 2022. a,
ja seletuskiri

Prantsuskeelne väljaanne:

*L'importance de
l'éducation plurilingue et
interculturelle pour une culture de
la démocratie (Recommandation*

CM/Rec(2022)1
et exposé des motifs)
ISBN 978-92-871-9204-2

Trükist võib avaldada vaid tingimusel, et viidatakse selle täielikule pealkirjale ja allikale ehk Euroopa Nõukogule. Kui teksti soovitatakse kasutada kaubanduslikul eesmärgil või tõlkida keelde, mis ei ole Euroopa Nõukogu ametlik keel, tuleb võtta ühendust aadressil publishing@coe.int.

Kaane kujundus:
Euroopa Nõukogu
dokumentide ja trükiste
koostamise osakond (SPDP,
Publications Production
Department)

Euroopa
Nõukogu F-67075
Strasbourg Cedex
<http://book.coe.int>

ISBN 978-92-871-9203-5
© Euroopa Nõukogu, november
2022 Euroopa Nõukogu trükis

Sisukord

SOOVITUS CM/REC(2022)1	5
Preambul	5
Soovituse CM/Rec(2022)1 lisa	12
SELETUSKIRI	21
Põhjendus	21
Eessõna ja konkreetsed soovitused	21
Lisa	22
Euroopa Nõukogu lisaallikad	42

Soovitus CM/REC(2022)1

liikmesriikidele
demokraatlikku kultuuri toetava
mitmekeelse ja kultuuridevahelise
hariduse tähtsuse kohta

*(võetud vastu 2. veebruaril 2022. aasta ministrite asetäitjate
1423. kohtumisel)*

Preambul

Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee, tuginedes Euroopa Nõukogu põhikirja artikli 15 punktile b,

arvestades, et Euroopa Nõukogu eesmärk on saavutada liikmesriikide vahel suurem ühtsus, mis on eelkõige võimalik ühiste tegevuste kaudu hariduse ja kultuuri valdkonnas;

meenutades, et Euroopa Nõukogu tähtsaim ülesanne on edendada ja kaitsta inimõigusi, demokraatiat ning õigusriigi põhimõtet;

kinnitades, et liikmesriigid on kohustunud tagama igale kodanikule juurdepääsu võrdsele ja kaasavale haridusele ning võimaluse kasutada oma õigust haridusele, mis on sätestatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (ETS nr 5) ja selle protokollides, ning et seda õigust austatakse, kaitstakse ja teostakse;

arvestades, et Euroopa kultuurikonventsiooni (ETS nr 18) eesmärk on süvendada vastastikust mõistmist Euroopa rahvaste vahel ja kultuurilise mitmekülgse austamist, kaitsta Euroopa kultuuri, suurendada riikide panust Euroopa ühtsesse kultuuripärandisse, milles austatakse samu väärtusi, ja eelkõige soodustada liikmesriikide keelte, ajaloo ja kultuuri tundmaõppimist;

võttes arvesse kohustusi ja lubadusi, mis kehtivad liikmesriikidele teiste asjaomaste rahvusvaheliste ja Euroopa konventsioonide, eelkõige parandatud ja täiendatud Euroopa sotsiaalharta (ETS nr 163), rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni (ETS nr 157), Euroopa piirkondlike või vähemuskeelte harta (ETS nr 148) ja ÜRO lapse õiguste konventsiooni alusel;

võttes arvesse järgmisi soovitusi ja resolutsioone, milles käsitletakse haridusküsimusi üldiselt, täpsemalt aga keeleõppega seotud küsimusi:

- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2012\)13](#) kvaliteetse hariduse tagamise kohta;
- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2014\)5](#), milles käsitletakse õppekeele või -keelte tundmise tähtsust võrdse ja kvaliteetse hariduse ning haridusalase edu saavutamisel;
- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2008\)7](#) Euroopa keeleõppe raamdokumendi kasutamise ja mitmekeelsuse edendamise kohta;
- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2008\)4](#) rändetaustaga ja sisserändajate laste lõimumise soodustamise kohta;
- ministrite komitee soovitus [Rec\(2005\)3](#) piirialadel naaberkeelte õpetamise kohta;
- resolutsioon Euroopa keelemapi kohta, mis võeti vastu Euroopa Nõukogu haridusministrite alalise konverentsi 20. istungil (2000);
- resolutsioon [Res\(94\)10](#) laiendatud osalislepingu kohta, mille alusel asutati Euroopa Nüüdiskeelte Keskus;

võttes arvesse muid soovitusi, mis on seotud demokraatliku ühiskonna saavutamist toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise haridusega:

- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2019\)10](#) digitaalse kodanikuhariduse arendamise ja edendamise kohta;
- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2010\)7](#) Euroopa Nõukogu kodanikuhariduse ja inimõiguste hariduse harta kohta;

- ministrite komitee soovitus [CM/Rec\(2007\)6](#) riigi kohustuste kohta kõrghariduse ja teadusuuringute korraldamisel;

pidades silmas Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee ning kohalike ja piirkondlike omavalitsuste kongressi soovitusi keeleõppe kohta:

- Parlamentaarse Assamblee soovitus [2143 \(2018\)](#) viipekeelte kaitsmise ja edendamise kohta Euroopas ning ministrite komitee vastus soovitusele;
- Parlamentaarse Assamblee soovitus [1740 \(2006\)](#) emakeele tähtsuse kohta hariduses ja ministrite komitee vastus soovitusele;
- Parlamentaarse Assamblee soovitus [1539 \(2001\)](#) Euroopa keelteaasta kohta ja ministrite komitee vastus soovitusele;
- kohalike ja piirkondlike omavalitsuste kongressi soovitus [222 \(2007\)](#) piirkondlike või vähemuskeelte õppe kohta;

arvestades Euroopa Liidu, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (OSCE) ja ÜRO asjaomaseid eesmärgi ja dokumente:

- Euroopa Liidu Nõukogu soovitus tervikliku keeleõppekäsituse kohta ([2019/C 189/03](#));
- OSCE rahvusvahemuste ülemvoliniku [Ljubljana suunised mitmekesiste ühiskondade integratsiooni kohta](#) (2012);
- [ÜRO säästva arengu eesmärgid \(SDG\) 2030](#), eelkõige [SDG 4](#), mille eesmärk on tagada kõigile kaasav ja võrdne kvaliteetne haridus ning elukestva õppe võimalused;

võttes arvesse muid ametlikke deklaratsioone, järeltule, poliitikadokumente ja küsitlustulemusi, mis on seotud demokraatliku ühiskonda toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise haridusega:

- Kreeka eesistumisajal korraldatud ministrite komitee haridusministrite mitteametlikul kohtumisel vastu võetud [poliitiline deklaratsioon haridusvaldkonna rollist COVID-19 haiguse põhjustatud kriisis \(2020\)](#) ja selle lisana koostatud [tegevuskava](#);
- Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse [25. aastapäeva deklaratsioon](#) „Kvaliteetne keeleõpe demokraatliku, sidusa ja rahumeelse Euroopa heaks: üheksa nurgakivi“;
- Euroopa Nõukogu 2010. aasta [valitsustevahelise keelepoliitikafoorumi](#) järeltule „The right of learners to quality and equity in education – The role of linguistic and intercultural competences“;
- Euroopa Nõukogu [valge raamat kultuuridevahelise dialoogi kohta](#)

„Living together as equals in dignity“ (2008);

- Ühinenud Rahvaste Hariduse, Teaduse ja Kultuuri Organisatsiooni (UNESCO) kultuuridevahelise dialoogi uuring „Survey of intercultural dialogue 2017: analysis of findings“ (2017);
- UNESCO poliitikadokument nr 24 “If you don’t understand, how can you learn?” (2016);

pidades silmas poliitilisi suuniseid ja raamdokumente, mis selgitavad demokraatliku ühiskonna saavutamist toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse tähendust ning sisaldavad praktilisi nõuandeid selle rakendamiseks, eelkõige:

- demokraatliku kultuuri pädevuse raamistik „Reference Framework of Competences for Democratic Culture“ (2018);
- Euroopa keeleõppe raamdokument (2001) ja selle sõsarväljaanne (2020);
- mitmekeelsuse ja -kultuurilisuse raamdokument (2012);
- keelepoliitika arendamise juhend „From Linguistic Diversity to Plurilingual Education: Guide for the Development of Language Education Policies in Europe“ (2007);

mõistes, et paljude erinevate keelte õppimine annab selged kognitiivsed, keelelised ja sotsiaalsed eelised võrreldes nendega, kes oskavad vaid üht lisakeelt;

mõistes, et Euroopa keelelise mitmekesisuse säilitamine ja edendamine on ühtekuuluvuse saavutamise eeltingimus;

kinnitades, et keeleline ja kultuuriline mitmekesisus üksikutes riikides peegeldab kogu Euroopa kultuuri elujõulisust ja rikkust;

tunnistades keele tähtsat rolli seisukohtade ja arvamuste mõistmises, hindamises ja väljendamises ning seeläbi demokraatia edendamises;

tunnistades kvaliteetse keeleõppe suurt mõju üksikisikute taatele ja võimele mõista erineva kultuuritausta või maailmavaatega inimesi ja ühiskondi;

tunnistades, et mitmekeelne ja -kultuuriline pädevus on võrdse ja kaasava hariduse tähtis osa, mis aitab saavutada haridusalast edu, osaleda demokraatlikus kultuuris ja integreeruda ühiskonda;

tunnistades, et mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus toetab ka

sisserändajate ja tõrjutumate kogukondade kaasamist haridusse ja ühiskondlikku ellu;

tunnistades, et digitaalne keskkond loob ennenägematuid võimalusi enese eri keeltes väljendamiseks, keeleõppe edendamiseks ja selliste keelte toetamiseks ning kaasamiseks, mida haridusasutuses ei õpetata, mis kõik edendab demokraatlike institutsioonide nõuetekohaseks toimimiseks vajalikku demokraatlikku kultuuri,

1. soovitab liikmesriikide valitsustel:

- a. rakendada soovituse lisas esitatud meetmeid, arvestades riiklikke, piirkondlikke ja/või kohalikke olusid ja järgides kehtivaid põhiseaduslikke õigusnorme;
- b. innustada koolide juhtkondi kehtestama terviklikku poliitikat ja tavasid, mis soodustavad ja väärtustavad keelelist ja kultuurilist mitmekesisust, toetavad keelte õppimist, mitmekeelse pagasi arendamist ja kultuuridevahelist õpet ning valmistavad õppijaid ette demokraatlikus kultuuris osalemiseks;
- c. julgustada õpetajate esma- ja jätkuõpet korraldavaid asutusi tuginema õpetamismeetoditele, mis soodustavad kaasavat mitmekeelset ja kultuuridevahelist õpet ning võimaldavad õpetajatel ja õpetajaks õppijatel rakendada neid meetodeid kogu õppekava ulatuses;
- d. kutsuda kõrgkoole üles vaatama läbi nende poliitikat ja tavasid, et tagada lõpetanutele keelelised ja kultuurilised teadmised ning oskused, mida on vaja Euroopa eripalgeliste ühiskondade demokraatlikes protsessides osalemiseks;
- e. innustada ülikoole ja muid pädevaid asutusi osalema teadusuuringutes, mis aitavad kaasa rahvusvaheliselt ühtse arusaama kujunemisele mitmekeelsusest ja kultuuridevahelisest dialoogist kõikidel haridustasemetel ning eluvaldkondades;
- f. innustada mitteformaalset ja elukestvat õpet toetavaid asutusi, organisatsioone ja võrgustikke soodustama mitmekeelsust ja kultuuridevahelist dialoogi ning tunnistama nende kasulikku mõju nii haridusele kui ka demokraatlikule kultuurile;
- g. innustada kvaliteedi tagamise ning tõstmise eest vastutavaid ametiisikuid ja asutusi edendama ning toetama mitmekeelset ja kultuuridevahelist haridust igas haridusvaldkonnas ja kõigil haridustasemetel;

- h.* toetada haridus- ja kultuuriasutuste, kodanikuühiskonna ja ettevõtjate koostööd demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise õppe edendamisel;
 - i.* toetada asjaomaste asutuste püüdlusi korraldada avalikke arutelusid keelte ja kultuuride, keeleõppe ja mitmekeelsuse ning nende mõju üle kodanike isiklikule ja erialasele arengule, hariduse kvaliteedile, ühiskonda integreerumisele ning võimalusele osaleda demokraatlikes protsessides ja kasutada inimõigusi;
 - j.* tagada soovitusel ja selle lisana esitatud suuniste tõlkimine võimalikult paljudesse keeltesse ning nende levitamine pädevates asutustes, huvirühmades, ajakirjanduses ja muudes võimalikes suhtluskanalites;
 - k.* kontrollida hariduse juhtkomitee (CDEDU) kaudu regulaarselt soovitusel rakendamist;
2. palub Euroopa Nõukogu peasekretäri saata soovitus
- Euroopa kultuurikonventsiooni osalisriikidele, mis ei ole Euroopa Nõukogu liikmesriigid;
 - Euroopa Liidule;
 - Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsioonile;
 - ÜRO-le, eelkõige UNESCO-le, ÜRO vähemusküsimuste eriraportöörile ja haridusõiguse eriraportöörile;
 - OSCE-le, eelkõige rahvusvähemuste ülemvolinikule;
 - kutseühingutele ja rahvusvahelistele valitsusvälistele organisatsioonidele, mis kuuluvad Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse koostöövõrgustikku.

Soovituse CM/Rec(2022)1 lisa

Suunised demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse arendamiseks ning edendamiseks

1. Eesmärk

Demokraatlike ühiskondade tõhusat toimimist mõjutab sotsiaalne kaasatus ja integratsioon, mis omakorda olenevad keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse mõistmisest, austamisest ja sellega arvestamisest. Euroopa Nõukogu soovitus eesmärk on hoogustada mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse edendamist, arendamist ja rakendamist, sest sellel on suur mõju kodanike isiklikule ja erialasele arengule, võrdsete võimaluste loomisele, ühiskonda lõimumisele, inimõiguste kasutamisele ja demokraatlikus kultuuris osalemisele.

2. Sihtrühm

Suunistes määratletakse elemendid, mis on vajalikud demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse arendamiseks, milles peetakse väärtuslikuks kõiki kasutatavaid keeli, sealhulgas viipekeeli, olenemata sellest, kas nad on ametliku staatusega keeled või riikliku õppekava osa. Suuniste sihtrühma kuuluvad:

- i. iga tasandi riigi- ja ametiasutused, kes vastutavad haridussüsteemi toimimise ja eelkõige hariduspoliitika, õppekavade ja haridusprogrammide sisu ning riigieksamite väljatöötamise ja korraldamise eest;
- ii. haridusasutuste juhid, õpetajad ja muud töötajad;
- iii. õpetajate esma- ja jätkuõpet korraldavad asutused;
- iv. kõrgkoolid ja kutseõppeasutused;
- v. haridusasutuste inspekteerimise ja hariduse kvaliteedi tagamise ning tõstmise eest vastutavad isikud ja asutused;
- vi. haridusvaldkonna teadusuuringutes osalevad institutsioonid;
- vii. mitteformaalse ja elukestva õppe korraldamisega seotud organisatsioonid;
- viii. akadeemilised ühendused, õpetajate ja õppejõudude kutse- ja ametiühingud;

- ix. lapsevanemate ja eestkostjate rahvusvahelised, riiklikud, piirkondlikud ja kohalikud ühendused;
- x. töökohtadel keeleõppe korraldamise ja ühiskonda lõimumisega seotud töötajad;
- xi. keeleõppe edendamises osalevad valitsusvälised ja eraorganisatsioonid.

Kuna mitmekeelsus, kultuuridevaheline dialoog ja demokraatlik kultuur puudutavad laiemalt kogu ühiskonda, on suunised mõeldud ka kodanikuühiskonnale (spordi-, muusika-, ühiskondlikud ja kultuuriühingud jne), ettevõtjatele, meediale ja erinevatele huvirühmadele.

3. Mõisted

Allesitatud terminid kannavad suunistes järgmisi tähendusi.

- a. Mitmekeelsus (*plurilingualism*¹) tähendab võimalust ja/või tegelikku suutlikkust kasutada eri eesmärkide saavutamiseks mitut keelt erineval oskustasemel (juhend „[Guide for the Development of Language Education Policies in Europe](#)“, lk 10). Mitmekeelsus ehk „suhtluspädevus, millesse annavad oma panuse kõigi keelte teadmised ja kogemused ning kus omandatud keeled põimuvad ja üksteist mõjutavad“, areneb, „kui üksikisiku keelekogemus avardub kultuurikontekstis koduselt keelelt kogukonnas laiemalt kõneldavale keelele ja edasi (koolis, kõrgkoolis või vahetu suhtlemise käigus omandatud) teiste rahvaste keeltele ([Euroopa keeleõppe raamdokument](#), osa 1.3).
- b. Mitmekeelsus ühiskonna tasandil (*multilingualism*) viitab vähemalt kahe keele samaaegsele kooseksisteerimisele kogukonnas või ühiskonnas.
- c. Mitmekeelse pagasi all mõeldakse kõiki keeli, mida keelekasutaja oskab. Keeled võivad olla omandatud erinevates olukordades (kodus, koolis, sotsiaalse suhtluse kaudu jne) ja keelekasutuse eesmärk võib olla erinev (pereliikmete või naabritega suhtlemine, koolis või kõrgkoolis õppimine jne). Mõnikord võib kõneleja kasutada korraga mitut keelt. Mitmekeelne pagas on muutuv, sest eri keeled on selles põimunud ja mõjutavad üksteist, keelekasutus on paindlik ja kasutatavad keeled võivad eluea jooksul muutuda.

¹ Euroopa Nõukogu dokumentides eristatakse kahte terminit: *multilingualism* ja *plurilingualism*. Eesti keeles katab nende mõlema tähenduse *mitmekeelsus*.

Tavaliselt erineb mitmekeelse pagasiga keelekasutajal ühe keele oskus teiste keelte oskusest.

- d. Kultuuridevaheline pädevus tähendab võimet kohelda teisi austusega, avatult ja mõistvalt, kaitsta ja põhjendada oma seisukohti teisi arvestavalt ja vastutustundlikult ning hinnata kultuurilise mitmekesisuse tundmisele tuginedes kriitiliselt ka aspekte, mida tavaliselt peetakse enesestmõistetavaks. Kultuuridevaheline pädevus ei eelda tingimata mitmes keeles suhtlemise oskust.
- e. Vahendamine tähendab tegevusi, mis võimaldavad suhtlemist isikute või rühmakaaslaste vahel, kui otsene suhtlus on mistahes põhjusel võimatu. Laiemalt viitab vahendamine keelelistele ja kultuurilistele toimingutele, mis aitavad koolis või muus haridusasutuses õppijatel anda omavahel edasi tähendust, kujundada teadmisi või osaleda keeleliselt ja kultuuriliselt mitmekesisest tegevustest.
- f. Õppekeel tähendab õppetöö, koolivälise tegevuse või haridusasutuse asjaajamise peamist töökeelt. See võib olla eraldi õppeaine (kirjaoskus, kirjandus), aga ka teistes ainetundides (nt ajalugu, matemaatika, loodusteadused) kasutatav keel. Tavaliselt on õppekeel riigikeel või ametlik regionaalkeel, kurtide õppetöös võib see aga olla viipekeel.
- g. Kodukeel on keel, sh viipekeel, mida kasutatakse pereliikmetega suhtlemiseks ja mis omandatakse lapsena. Termin hõlmab kõiki kodus kasutatavaid keeli ega kannu mingit väärtushinnangut.
- h. Teiste keelte all mõeldakse kodukeelele lisaks omandatud keeli. Kuna põhitähelepanu ei ole konkreetsete keelte, vaid mitmekeelse pagasi arendamisel, välditakse terminiga võimalikke eksiarvamusi, mida võib tekitada näiteks termini „võõrkeel“ kasutamine keele kohta, mis on enamikule õppijatest võõras, mõnele aga kodukeel.
- i. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus on terviklik käsitlus, mis mõjutab kõiki hariduselu ja -poliitika valdkondi. Kuna eesmärk on arendada lõimitud keelepagasit, milles keeled põimuvad ja mõjutavad üksteist, võetakse mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses arvesse ja püütakse kaasata:
 - i. kõiki õppijate kasutatavaid keeli ja kultuure, sealhulgas viipekeelt ja sisserändajate ning vähemusrühmade keeli ja kultuure;

- ii. õppekeelt või -keeli, mille žanr ja terminoloogia eri ainetes varieerub ja võib oluliselt erineda igapäevasuhtluses kasutatavast keelest;
- iii. piirkondlikke, vähemus- ja muid keeli ning kultuure, mis on õppekava osa;
- iv. võõrkeeli (klassikalisi ja nüüdiskeeli);
- v. muid keeli ja kultuure, mida koolis ei esine ja mis ei sisaldu õppekavas.

Õppekeelele lisaks vähemalt kahe keele õppimist peetakse mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse tähtsaks osaks.

4. Põhimõtted

Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus:

- i. on demokraatlikku kultuuri toetavas hariduses kesksel kohal;
- ii. austab ja väärtustab keelelist ja kultuurilist mitmekesisust;
- iii. soodustab kogu õppekava raames keeleteadlikkuse ja -tundlikkuse arendamist;
- iv. soodustab kultuurilise mitmekesisuse kriitilist mõtestamist;
- v. aitab arendada kriitilist digitaalset kirjaoskust ja kujundada digitaalset kodanikkonda;
- vi. suurendab õppija autonoomsust ja väärtustab õppijate arvamust;
- vii. toetab ebasoodsas ja tõrjutud olukorras õppijatele teistega võrdsete võimaluste loomist.

5. Meetmed

a. Sissejuhatus

- i. Esitatud meetmed peegeldavad hariduskäsitust, mis tugineb Euroopa Nõukogu põhiväärtustele ehk inimõiguste, demokraatia ja õigusriigi põhimõtete austamisele.
- ii. Meetmed väljendavad selgelt, mida saavad soovituse rakendamiseks teha kõigi tasandite ametiasutused ja osapooled, kes korraldavad koolide, ülikoolide või muude kõrgkoolide tööd, ning organisatsioonid, mis toetavad mitteformaalset ja elukestvat õpet.

- iii. Meetmete täielik rakendamine, mis nõuab riiklikul tasandil kooskõlastamist ja koostööd formaalset, mitteformaalset ja elukestvat õpet pakkuvate asutuste vahel, on aastatepikkune töö, sest selleks on vaja muuta mitte ainult hariduspoliitikat ja -tavasid, vaid ka hoiakuid keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse suhtes.
- iv. Enne meetmete täielikku rakendamist saab palju ära teha poliitika ja tavade muutmisega olemasolevate Euroopa Nõukogu materjalide alusel.
- v. Iga haridus- ja ametiasutus peaks demokraatlikku kultuuri toetavat mitmekeelset ja kultuuridevahelist haridust rakendades meetmeid vajaduste järgi kohandama.

b. Poliitika ja tavad

Riikliku, piirkondliku ja institutsionaalse hariduspoliitika eest vastutajad peaksid:

- i. vaatama läbi kehtiva poliitika, seades eesmärgiks mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse edendamise ning keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse soodustamise;
- ii. tagama, et õppekavades ja nende koostamise juhistes kajastuks selgelt ka keelemõõde;
- iii. tagama, et õppekavades ja nende koostamise juhistes nähakse õppijatele ette võimalus õppida õppekeelele lisaks vähemalt kaht keelt ja arendada keelepädevust, mida on vaja loomulikuks ja järjest keerukamaks suuliseks ja kirjalikuks suhtluseks, ning tegema kõik selleks, et keeleoskuse kohta väljastatakse ka tõend;
- iv. innustama lapsi alates varasest east õppima teisi keeli ja tagama, et igas haridusastmes arvestatakse juba omandatud keeleoskust;
- v. kaaluma traditsioonilist õpetatavate keelte valikut ja võimaluse korral seda mitmekesistama;
- vi. soodustama keeleõppes eri keelte seostamist;
- vii. julgustama ja soodustama eri keelte ja ainete õpetajate omavahelist suhtlust ja koostööd;
- viii. soodustama kakskeelset õpet, keelekümblust ja lõimitud aine- ja keeleõpet;

- ix. otsima võimalusi selliste kodukeelte (nii suuliste kui ka viipekeelte) kasutamiseks, mis ei ole ametlikult õppekavas, ja võimaluse korral tunnustama ning tõendama nende keelte oskust;
- x. tagama keeleõppe kvaliteeti ja tunnustama ka mitteformaalse ja informaalse õppe rolli hariduses;
- xi. looma keerulistes õpikeskkondades õppimist soodustavaid tingimusi, sealhulgas täielikult digitaalmeediat kaasavaid võimalusi;
- xii. toetama õppematerjalide koostamist, mis aitavad arendada mitmekeelset pagasit ja kultuuriteadlikkust ning -pädevust;
- xiii. innustama selliste pedagoogiliste meetodite kasutamist, mis õppijate autonoomsuse ja kriitilise mõtlemise arendamise kaudu annavad neile rohkem tegevusvabadust, võimaldavad arvestada õppijate arvamust, loovad demokraatliku õpikeskkonna ja koolikultuuri ning valmistavad õppijaid ette elukestvaks õppeks;
- xiv. innustama selliste pedagoogiliste meetodite kasutamist, mis arendavad õppijate keele- ja kultuuriteadlikkust ning võimaldavad neil osaleda kultuuridevahelises dialoogis;
- xv. innustama koolis või asutuses keele- ja kultuuripoliitika ning -tavade kehtestamisel lähtuma kaasava hariduse põhimõttest;
- xvi. toetama selliste hindamisvahendite loomist ja kasutamist, mis on kooskõlas demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse eesmärkidega;
- xvii. soodustama õppijate ja õpetajate (füüsilist või virtuaalset) õpirännet ja mobiilsust;
- xviii. võimaldama õpetajatele ja muudele haridustöötajatele demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise haridusega seotud täiendõpet;
- xix. kaasama lapsevanemaid, eestkostjaid ning mitteformaalsete haridusalgatuste eest vastutajaid tegevustesse, millega soodustatakse, tunnustatakse ja väärtustatakse mitmekeelsust ja kultuuridevahelist dialoogi.

c. Õpetajate esma- ja jätkuõpe

Õpetajate ja haridustöötajate esma- ja jätkuõpet korraldavad õppe- ja ametiasutused peakisid igas sektoris ja igal tasandil demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse edendamiseks:

- i. seadma õppekavades keskele kohale arusaamad ja põhimõtted, millel selline haridus põhineb, sealhulgas lisama iga aine kavasse keelemõõtme;
- ii. muutma hoiakuid, tõekspidamisi ja eelarvamusi keele, keeleõppe, mitmekeelsuse, kultuuri ja kultuuridevahelise õppe kohta;
- iii. arendama pedagoogilise pädevuse olulise osana õpetajate ja õpetajaks õppijate mitmekeelset ja kultuuridevahelist pädevust;
- iv. kaasama õpetajaid uuringutesse, mille eesmärk on selgitada välja, kuidas mõjutavad mitmekeelsed ja kultuuridevahelised käsitlusviisid õppetegevust;
- v. aitama õpetajatel arendada pedagoogilist pädevust, mis võimaldab neil tulla toime keelise ja kultuurilise mitmekesisusega, nii et sellest oleks kasu kõigile õppijaile;
- vi. aitama õpetajatel arendada pedagoogilist pädevust, mida nad vajavad autonoomset õppimist ja kriitilist mõtlemist soodustava ning õppijate arvamust arvestava demokraatlikku koolikultuuri toetamiseks;
- vii. aitama õpetajatel arendada hindamispädevust, mis võimaldab neil hinnata mitmekeelset ja kultuuridevahelist õpet;
- viii. soodustama mobiilsust kui õpetajate täiendõppe tähtsat osa;
- ix. arendama õpetajate pädevust tegevusuuringute valdkonnas, et nad saaksid panustada hariduspoliitika ja -tavade teaduspõhisesse arengusse.

6. Koostöö

a. Valdcondadevaheline koostöö

Ametiasutused ja muud ametkondlikud osapooled peakisid püüdlema selle poole, et demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse rakendamisele aitaksid kaasa ka kodanikuühiskonna, töötajate,

erasektori ja huvirühmade esindajad.

b. Lapsevanemad ja eestkostjad

Ametiasutused ja muud ametkondlikud osapooled peaksid tutvustama Euroopa Nõukogu soovitus ka lapsevanemate ja eestkostjate rahvusvahelistele, riiklikele, piirkondlikele ja kohalikele ühendustele ning kutsuma neid üles toetama selle rakendamist.

c. Kutseühendused

Ametiasutused ja muud ametkondlikud osapooled peaksid soovitus tutvustama akadeemilistele ühendustele, õpetajate ja õppejõudude ametiühingutele ning muudele organisatsioonidele ja kutsuma neid üles toetama selle rakendamist.

d. Euroopa Nõukogu

Valitsustevahelise keelepoliitikaprogrammi kaudu on hariduse juhtkomitee ja Euroopa Nüüdiskeelte Keskus pühendunud demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse toetamisele. Lisaks püüab Euroopa Nõukogu tihendada keeleõppe valdkonnas koostööd Euroopa Komisjoniga, mis eelkõige väljendub Euroopa Komisjoni ja Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse vahel sõlmitud iga-aastastes koostöökokkulepetes.

Seletuskiri

Põhjendus

Soovitusega püüab Euroopa Nõukogu lahendada kaht probleemi. Esimene on ametiasutustes ja kodanikuühiskonnas levinud arusaam, et ühe lisakeele oskusest piisab, eriti kui see keel on inglise keel. Teine probleem on populistlik seisukoht, et üha enam mitmekesisivates kogukondades nõrgendab sisserändajate ja vähemuskeelte oskus ühiskonna ühtekuuluvust. Kultuuridevahelise haridusega, milles seostatakse mitmekeelsus kui hariduseesmärk mitmekeelsuse kui tegeliku olukorraga kogukondades ning toetatakse kultuuridevahelist dialoogi ja üksteise mõistmist, püütakse muuta keeleline ja kultuuriline mitmekesisus hariduslikuks ja sotsiaalseks kapitaliks. Kõiki haridussektoreid ja -tasemeid hõlmav mitmekeelne ja kultuuridevaheline hariduskäsitlus tuleneb Euroopa Nõukogu eesmärgist arendada demokraatlikku kultuuri, mida sellise hariduse abil soovitakse saavutada. Selles väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, edendatakse kultuuriliste erinevust austamist ja avatust üksteise veendumuste, maailmavaadete ja tavade suhtes ning arendatakse analüütilist ja kriitilist mõtlemisoskust, süvendades maailma tundmist ja kriitilist mõtestamist. Soovitus on esitatud pädevus, mida tuleks Euroopa kodanikel arendada, et neist saaksid demokraatlikus kultuuris tegusad osalejad. See on määratletud [demokraatliku kultuuri pädevuse raamistikus](#).

Preambul ja konkreetsed soovitused

Preambulis on loetletud Euroopa Nõukogu ja muude rahvusvaheliste organisatsioonide arvukad konventsioonid, soovitused ja muud dokumendid, mida on soovitusel koostamisel arvesse võetud ja mis kajastavad keele ning kultuuri tähtsust demokraatlikku kodanikkonda toetavas hariduses ja sotsiaalse integratsiooni saavutamises. Dokumentides käsitletakse paljusid teemasid ja vaatenurki, mis seostuvad Euroopa Nõukogu põhieesmärgiga edendada ja kaitsta demokraatiat ning inimõigusi. Koos moodustavad loetletud dokumendid märkimisväärse õigustiku, mille põhjal on koostatud soovitus, et juhtida veel kord liikmesriikide tähelepanu seosele mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse ning demokraatlikku kultuuri toetava hariduse vahel.

Soovituses esitatud tegevused sarnanevad nendega, mis üldiselt sisalduvad ka [Euroopa kultuurikonventsiooni \(ETS nr 18\)](#) osalisriikidele koostatud soovitustes. Soovituses, mille sisu kirjeldatakse lähemalt selle lisas, kinnitatakse, et haridussüsteemi korraldamise ja hariduse sisu eest vastutavad liikmesriigid ning soovituse alusel võetavad meetmed peavad olema kooskõlas riiklike õigusnormide ja muude asjakohaste nõuetega.

Õigus haridusele on sätestatud inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (ETS nr 5, 1950) protokollis (ETS nr 9, 1952) artiklis 2. Ministrite komitee soovituses [CM/Rec\(2012\)13](#) liikmesriikidele kvaliteetse hariduse tagamise kohta kinnitatakse, et tegelikult saab seda õigust täielikult kasutada vaid siis, kui haridus on piisavalt kvaliteetne. Siinse soovituse preambulis märgitakse, et keeleõpe on kvaliteetne, kui see võimaldab kaasava ja võrdse hariduse omandamist ning soodustab haridusalase edu saavutamist, üksteisemõistmist, sotsiaalset integratsiooni ja osalemist Euroopa demokraatlikes protsessides.

Konkreetsed soovitused liikmesriikidele (1.a–k) peegeldavad demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse laiahaardelisust, selle tähtsust kõikides haridusvaldkondades ja asjaolu, et selle rakendamine sõltub paljude huvirühmade aktiivsest toetusest ja osalusest. Selle eesmärgi rõhutamiseks kasutatakse soovituses ka püüdlust väljendavaid tegusõnu (julgestama, paluma, üles kutsuma, toetama).

Lisa

Eesmärk (1. osa)

Keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse suurenemine ühiskonnas on muutnud keerukamaks ka hariduse rolli. Varem kasvasid õppijad keskkonnas, kus räägiti peamiselt üht keelt. Suurenenud liikuvuse tulemusena seisavad haridussüsteemid viimastel aastakümnetel silmitsi probleemiga, kuidas kaasata kõiki õppijaid, kelle kultuuri- ja keeletaust ning olud võivad suurel määral erineda. Probleemi lahendamiseks käsitletakse demokraatlikku kultuuri toetavas mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses mitmekesisust kui võimalust, mis rikastab kõikide õppijate õpikogemust. Samal ajal püütakse arendada õppijate mitmekeelset ja -kultuurilist pädevust ning valmistada neid ette Euroopa mitmekesisuses demokraatlikus kultuuris osalemiseks. Kui haridussüsteemis hakatakse kasutama õppe- ja õpetamismeetodeid, milles hinnatakse keelelist ning kultuurilist mitmekesisust ja kaasatakse see õppeprotsessi, kujuneb õppijate hulgas hõlpsamini nende oma demokraatlik kultuur, milles õppijad saavad

demokraatlikes protsessides osalemise vahetu kogemuse ja mis toetab demokraatliku kultuuri arengut kogu ühiskonnas.

Sihtrühm (2. osa)

Soovitus peaks avaldama mõju kolmes suunas. Esiteks on see suunatud kõigile haridussektoritele ja -tasemetele ning seostub õppekava iga aspektiga. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus on mõeldud kõigile, mitte vaid neile õppijatele, kes juba räägivad vähemalt kaht keelt ja on kogenud kultuurilist mitmekesisust. Teiseks hõlmab soovitus kõik keeled, mida konkreetsetes õpikeskkonnas kasutatakse, olenemata sellest, kas keel on ametliku õppekava osa või milline on selle sotsiaalne roll. Kolmandaks rõhutatakse soovitusel, et selle edukas rakendamine on keele ja kultuuriga seotud hoiakute muutumisest ühiskonnas ning seega kodanikuühiskonna erinevate osapoolte (nt noorte-, spordi-, muusika-, kultuuri- ja ühiskondlikud ühendused ning organisatsioonid) ning huvirühmade, sealhulgas tööandjate, erasektori ja meedia toetusest ja koostööst.

Mõisted (3. osa)

Kolmandas osas esitatud terminite tähendused kehtivad vaid siinses soovitusel. Liikmesriigid või muud osapooled võivad oma olukorrast lähtudes defineerida samu või sarnaseid termineid teistmoodi või kasutada sama või sarnase mõiste tähistamiseks erinevat terminit.

3.a. *Euroopa keeleõppe raamdokumendis* (osa 1.3) on mitmekeelsus määratletud kui „suhtluspädevus, millesse annavad oma panuse kõigi keelte teadmised ja kogemused ning kus omandatud keeled põimuvad ja üksteist mõjutavad“, millest järeldeb, et mitmekeelsust iseloomustavad kaks tähtsat tunnust – keelte paljusus ja keelte lõimumine – ning see hõlmab üksikisiku pagasi kõik keeled olenemata sellest, millal, kus ja kuidas need on omandatud. Mitmekeelsuse areng algab kodukeelest, millele lisandub esmalt kogukonnas laiemalt kasutatav keel ja siis teiste rahvaste keeled, mis on omandatud koolis või argisuhtluse kaudu. Kui kodukeel ei ole kogukonnas laiemalt kasutatav keel, mis on tavapärase sisserändajate ja vähemusrühmade hulgas, on mitmekeelsus hariduse kättesaadavuse eeltingimus. Kui kodukeel on sama, mida kasutatakse kogukonnas laiemalt, areneb hariduse omandamise ajal siiski ka mitmekeelsus: varases lapseas omandatud suulist väljendusoskust täiendavad koolis omandatud lugemisoskus ja akadeemiline keelekasutus. Teisisõnu areneb õpilastel mitmekeelsus mitte ainult teisi keeli, vaid ka muid aineid õppides, sest selle

käigus õpivad nad kasutama eri žanreid, registreid ja erialatermineid. Järelikult on õppijate keelelises arengus tähtis roll kõikidel õpetajatel.

3.b. Termin „mitmekeelsus“² ei viita ainult üksikisiku keeleoskusele, sest Euroopa Nõukogu eristab ka teist mitmekeelsuse vormi: ühiskonnas mitme keele kooseksisteerimist. Selline eristamine on tähtis, sest mitut keelt kasutavad üksikisikud ei pruugi alati elada mitmekeelses kogukonnas ja mitmekeelses kogukonnas võib olla liikmeid, kes ei oska mitut keelt.

3.c. Mitmekeelne pagas võimaldab üksikisikul ületada keelelõhesid ja -barjääre, seda moodustavad keeled aga võivad olla omandatud mitme eluetapi jooksul ja eri viisil. Keeli saab kasutada mitmesugustes olukordades ja eri eesmärgil, mistõttu on tõenäoline, et keeli osatakse eri tasemel. Näiteks võidakse üht keelt kasutada peamiselt suuliseks suhtluseks pereringis ja sõprade seas, mõnda muud keelt aga hariduse omandamiseks, mistõttu see hõlmab ka erialaterminoloogiat, asjakohaseid registreid ja žanreid.

Mitmekeelne pagas on olemuselt ebastabiilne, sest olude muutumise korral võivad muutuda ka üksikisiku suhtlusviisid (vt ka punkt 3.g). Sotsiaalsete kontaktide muutumine võib tähendada, et keelt, mis varem oli sage suhtluskeel, hakatakse kasutama harvemini. Uue keele õppimise põhjus võib olla ka teise riiki elama asumine. Mitmekeelne pagas tähendab sageli vaid osalist mitmekeelset pädevust (näiteks õpivad turistid välisriikides reisiselgeks mõned tavaväljendid).

3.d. Kultuuridevaheline pädevus on hoiakute, teadmiste, oskuste ja väärtuste keerukas kogum, mis võimaldab osaleda kultuuridevahelises dialoogis, kusjuures kultuuridevahelise dialoogi kaudu loovad ja säilitavad kultuuriliselt mitmekesised kogukonnad sotsiaalset ühtekuuluvust. Euroopa Nõukogu valges raamatus *kultuuridevahelise dialoogi* kohta määratletakse sotsiaalne ühtekuuluvus kui ühiskonna suutlikkus tagada oma liikmete heaolu, vähendada ebavõrdsust liikmete vahel ja vältida ühiskonna polariseerumist (osa 1.4) ning rõhutatakse kultuuridevahelise pädevuse omandamise ja õpetamise tähtsust demokraatliku kultuuri arendamises (osa 5.3). Haridusliku eesmärgina on kultuuridevaheline pädevus tihedalt seotud mitmekeelsusega, sest eri keelte tundmine võimaldab mitut keelt valdavatel üksikisikutel saada osa kultuurilisest mitmekesisusest. Kultuuridevaheline pädevus tagab oskuse suhtuda austusega eri kultuuridesse, kaitsta ja põhjendada oma seisukohti vastutustundlikult ja teisi arvestades ning kaaluda kriitiliselt oma kultuuri eri aspekte, mida muidu peetakse

² Euroopa Nõukogu dokumentides eristatakse kahte terminit: *multilingualism* ja *plurilingualism*. Eesti keeles katab nende mõlema tähenduse *mitmekeelsus*.

enesestmõistetavaks. Kultuuridevahelise suhtluse kaudu omandatud hoiakud, oskused, teadmised ja kriitilise mõtestamise oskus aitavad üksikisikul omandada raamistikus „*Reference Framework of Competences for Democratic Culture*“ määratletud demokraatiaalast pädevust ja neil on tähtis osa enesemõistmise arenemises.

3.e. *Keeleõppe raamdokumendis* (osa 2.1.3) on vahendamine määratletud kirjaliku ja/või suulise tegevusena, mis lubab „lävida kahel indiviidil, kes ei saa mingil põhjusel üksteisega otse suhelda“. Vahendamine võib seejuures toimuda ühe keele piires või mitme keele vahel kirjaliku ja suulise tõlke kaudu. Spontaanset keeltevahelist vahendamist esineb sageli ka formaalse õppe käigus, kui õppijad kasutavad õppekava või aine sisu jälgimiseks, uurimiseks ja selgitamiseks kõiki keeli, mida nad oskavad. Selle tulemuseks on sageli vahendamine kõige laiemas tähenduses, mis hõlmab paljud koostöövormid, kus õpetaja ja õppijad arutavad teadmiste kujundamise käigus eri hoiakuid ja veendumusi. Selline laiemas tähenduses vahendamine kas ühe keele piires või mitme keele vahel on oluline õppemeetodites, mille eesmärk on saavutada õppija kui indiviidi ja ka kogu kollektiivi teadlik osalemine õppeprotsessis ning kujundada demokraatlikku õpikeskkonda, arvestades õppijate arvamusega. Vahendamise mõistet on üksikasjalikult käsitletud keeleõppe raamdokumendi *sõsarväljaandes* (2020), milles on vahendamise mõlema eelnimetatud vormi kohta esitatud arvukalt tasemekirjeldusi.

3.f. Õppekeele või -keelte oskamine on haridusalase edukuse ja õppija võimekuse maksimaalse realiseerimise eeltingimus. Üldtermin „õppekeel“, mille all mõeldakse õppetöö, koolivälise tegevuse ja haridusasutuse asjaajamise peamist töökeelt, hõlmab eri keeleregistreid alates mitteametlikust suulisest suhtlusest ametlike akadeemiliste keelevariantideni, mida kasutatakse õppekava eri ainete käsitlemisel. Lisaks sellele, et õppekeelt kasutatakse õppekava kõikide ainetega seotud õppetöös, õpetatakse seda ka eraldi ainenähtena. Õppekeele ametlikud variandid võivad tekitada probleeme eelkõige ebasoodsas olukorras õppijatele. Kõik õppekeelevariandid võivad olla rasked neile, kelle kodukeel on vähemusrühma või sisserändajate keel. Keelekümbeluses (mis toimub vähemuskeeles), kakskeelses õppes (mis toimub kahes keeles) ning lõimitud aine- ja keeleõppes kasutatakse aga teist keelt, mis õppe eesmärgil asendab ametlikku õppekeelt.

3.g. Kodukeel on varases lapsepõlves peamine suhtluskeel, kuid haridust omandades võib õppekeelest erineva kodukeelega lastel olla hõlpsam suhelda õppekeeles eelkõige siis, kui nad samastavad end tugevasti

kogukonnas domineeriva kultuuriga. Õppekeele oskus võib neil saada isegi paremaks kui kodukeele oskuse, arvestades eelkõige lugemisoskust või akadeemiliste registrite ja žanrite tundmist. Kõik see illustreerib mitmekeelsele pagasile iseloomulikku ebastabiilsust. Mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse üks eelis ongi see, et selles tunnustatakse kodukeeli, mida hakkavad väärtustama ka kõik õppijad. Sellega välditakse keeleoskuse taandumist, millel võivad olla rasked tagajärjed perede ühtekuuluvusele, ja lisaks võib see soodustada koolis õpitud kirjaoskuse ülekandmist ka kodukeelele.

3.h. Traditsiooniliselt on haridussüsteemides keelte kohta kasutatud nimetusi, mis on tekkinud vastandamisest riigikeelega (näiteks terminid „vähemuskeel“ ja „võõrkeel“). Keeleliselt mitmekesisetes oludes võib see tekitada probleeme ja segadust: keel, mis mõnele on võõrkeel, on teisele kodukeel. Keeleliselt mitmekesisetes kogukondades ei ole alati lihtne otsustada, millist nimetust kasutada eri piirkondades kasutatavate keelte kohta. Termin „teised keeled“ kasutamisega saab aga neid probleeme vältida, sest sel juhul lähtutakse keelekasutaja vaatenurgast: termin kehtib iga keele kohta, mida õpitakse lisaks varases lapseas omandatud kodukeelele. Selline lähenemisviis on eriti otstarbekas mitmekeelsuse ja mitmekeelse pagasi kirjeldamisel. Keeleõppepoliitika väljatöötamise juhendis „*Guide for the development of language education policies in Europe*“ (lk 68) nähakse ette, et mitmekeelsuse vormid (keelevariantide arv ja loomus), mida soovitakse edendada ja arendada, määratakse kindlaks, arvestades konkreetseid (riiklikke, piirkondlikke või kohalikke) olusid, sotsiolingvistilist olukorda (geograafilises piirkonnas kasutatavaid keeli), kollektiivseid vajadusi ja rühmade püüdlusi.

3.i. Kuna mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses arvestatakse kõiki õppijate keeli ja püütakse neid igati kaasata, kutsub see esile muutusi ka haridusvaldkonna huvirühmades ning eri tasandite hariduspoliitikas ja -tavades. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus võib hõlmata ka keeli, mida koolis ei kasutata ja mis ei sisaldu õppekavas (nt viipekeeled, vähemuskeeled, piirialade naaberkeeled). Kuna mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses tunnustatakse mitmekesisest keelevara, mille õppijad on juba omandanud ja omandavad ka edaspidi väljaspool kooli, ning püütakse igati kaasata kõiki keeli, süvendab selline hariduskäsitlus mitmekeelset ja kultuuridevahelist pädevust, suurendab keeleteadlikkust, arendab õppijate vahendamisoskust ning toetab kaasavust ja integratsiooni. Teisisõnu valmistab see õppijaid ette aktiivseks osalemiseks keeleliselt ja kultuuriliselt mitmekesisete kogukondade demokraatlikes protsessides. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus aitab õppijatel lõimida uusi

teadmisi ja oskusi sellega, mille nad on juba omandanud, suurendab seeläbi nende enesekindlust ja innustab õppima. Mitmekeelsuse ja -kultuurilisuse raamdokument (FREPA) sisaldab arvukalt tasemekirjeldusi teadmiste, hoiakute ja oskuste kohta, mida tuleb mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses arendada.

Põhimõtted (osa 4)

4.i. Haridus valmistab ette demokraatlikus ühiskonnas tegusaid osalejaid, soodustades iga õppija isiklikku arengut ning ühendades sotsiaalse vastutustunde suureneva eneseteadlikkuse, enesekindluse, iseseisva mõtlemise ning kriitilise kultuuri- ja keeleteadlikkusega. Nende eesmärkide saavutamine oleneb muu hulgas nii õppekeele kui ka õppekava teiste keelte omandamisest nõutud tasemel. Koolis kujunenud keelepädevus sulandub väljaspool kooli omandatud keelte tundmisega, mille tulemusena moodustunud mitmekeelne pagas võimaldab panustada keelelisse ja kultuurilisse mitmekesisusesse ning sellest osa saada. Kui õppijad kasutavad kodukeelena sisserändajate või rahvusvähemuste keelt, tuleb leida võimalus nende keelte kaasamiseks õppetöösse nii, et sellest võidaksid kõik õppijad. Vaid sel juhul saab haridust pidada täielikult kaasavaks.

4.ii. Kõiki koolis või muus haridusasutuses kasutatavaid keeli tuleks selgelt tunnustada, austada ja väärtustada ning õppijate keelelist ja kultuurilist mitmekesisust tuleks kasutada mitmekeelse ja kultuuridevahelise õppe toetamiseks kogu õppekava ulatuses. Euroopa Nõukogu käsitleb lõimumist kahesuunalise protsessina, millesse peavad panustama nii enamus- kui ka vähemuskogukonnad, ja mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses püütakse leida võimalusi, kuidas muuta keeleline ja kultuuriline mitmekesisus kõikidele õppijatele tulutoovaks hariduslikuks kapitaliks. Haridusasutuses kasutatavad keeled tuleks kaasata kõikidesse koolisisesse ja -välisse tegevustesse, sest õppijate omandatud keelte ja vastava kultuurikogemuse lisandumine õppeprotsessi aitab arendada iga õppija kriitilist keeleteadlikkust ja kultuuridevahelist pädevust.

4.iii-iv. Mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses on kõigi õpetajate ülesanne aidata õppijatel mõista ja omandada õpetatavale ainele omast akadeemilist keelt (terminoloogiat, registreid ja žanre). Selleks peavad nad julgustama õppijaid kasutama kogu keele- ja kultuuripagasit, mida nad valdavad. Kuna mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses pööratakse keelele ja kultuurile tähelepanu kõigis ainetundides, arendab see õppijate oskust mõtestada kultuuri kriitiliselt ning suurendab nende keeleteadlikkust ja kirjaoskust.

4.v. Demokraatlikku kultuuri toetavas mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses peaks olema keskne osa digitaalmeedial, mille tähtsus igapäevaelus üha suureneb. Digitaalse kodanikkonna arendamine ja kaasamine hõlmab paljusid valdkondi alates loominguilisest tegevusest, tarbimisest, jagamisest, mängimisest või sotsialiseerumisest ja lõpetades investeerimise, suhtlemise, õppimise ja töötamisega. Enamik neist tegevustest on ka mitmekeelse ja kultuuridevahelise õppe osa ning seetõttu peaks kindlasti arendama õppijate oskust kasutada digitaalmeediat vastutustundlikult ja kriitiliselt. Digivõimalusi kasutava õpikeskkonna loomise ja lõimimisega saavad haridusasutused arendada ka digikirjaoskusel põhinevat demokraatlikku kultuuri. Eriti vajalikuks osutus see koroonaviiruse pandeemia ajal, kui õppetöö tuli korraldada e-õppena.

4.vi. Õppeprotsessis õppijate arvamuste arvestamine loob võimaluse arendada nende autonoomse õppimise oskust ja kriitilist mõtlemist ning valmistada neid selle kaudu ette elukestvaks õppeks ja aktiivseks osalemiseks demokraatlikes protsessides. Õppijate arvamuse arvestamine tähendab aga seda, et ka nemad vastutavad õppeprotsessi tulemuslikkuse eest ja neid kaasatakse kooliväliste tegevuste korraldamisse. Kui mitmekeelses õpikeskkonnas arvestatakse õppijate arvamust, peaks neile andma ka võimaluse osaleda tegevustes, kus neil tuleb kasutada erinevaid omandatud keeli, et anda oma panus õppetöö korraldamisse ja õpitulemuste reflektiivsesse hindamisse.

4.vii Kuna mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses väärtustatakse ja kasutatakse iga õppija keele- ja kultuuripagasit, toetatakse selle kaudu ebasoodsas olukorras ja tõrjutud rühmade täielikku kaasamist. Selleks peab aga võtma ka muud vajalikud meetmed, näiteks aitama neil omandada õppekeelt.

Meetmed (osa 5)

Sissejuhatus (osa 5.a)

5.a. Demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse käsitus tugineb Euroopa Nõukogu arvukatele konventsioonidele, soovitudetele ja muudele dokumentidele, mille eesmärk on edendada demokraatlikku kultuuri ja sotsiaalset integratsiooni ning rõhutada keele ja kultuuri tähtsat rolli hariduses. Lähene misviisi on laiaulatuslik ja võib kutsuda esile muutusi. Siin esitatud meetmete täielik rakendamine on arusaadavalt aastatepikkune töö ja toob kaasa muutusi mitte ainult hariduspoliitikas ja -tavades, vaid ka ühiskonna hoiakutes keelilise ja kultuurilise mitmekesisuse

suhtes. Meetmete hulgas on aga ka selliseid, mida saaks eelkõige tundides ja haridusasutuse tasandil rakendada kohe, tuginedes juba olemasolevatele Euroopa Nõukogu materjalidele¹. Tähtis on mõista, milliseid kasulikke hariduslikke kogemusi saab neist iga õppija. Meetmete rakendamist dokumenteerides ja analüüsid ning senini kogutud tõendusmaterjali tõlgendades saavad institutsioonid ja asutused anda oma panuse pikaajalisse tõendus põhisesse haridusreformi.

Poliitika ja tavad (osa 5.b)

5.b.i. Osas 4 käsitletud põhimõtteid silmas pidades tuleks läbi vaadata kõik riiklikul, piirkondlikul või asutuse tasandil koostatud poliitikadokumendid. Lisaks peaks järgima keelepoliitika koostamise juhist „*Guide for the development of language education policies in Europe*“ ja keelehariduspoliitika iseloomustust ehk keeleprofiili, mille koostamisel tegi Euroopa Nõukogu koostööd liikmesriikidega. Asutuse tasandil on dokumentide läbivaatamine kasulik eelkõige siis, kui selle tulemusena arendatakse edasi asutuste keelepoliitikat (vt ka osa 5.b).

3. Konkreetsetele näidetele viidatakse järgnevas 5. osa tekstis. Muud asjakohased materjalid ja info selle kohta, millist tuge pakub liikmesriikidele Euroopa Nüüdiskeelte Keskus, on lisatud dokumendi lõppu.

5.b.ii. Demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse mõiste hõlmab kõiki õppekava järgi õpetatavaid aineid ning selle rakendamiseks peab keelele ja kultuurile tähelepanu pöörama iga aine õpetamisel. [ROADMAP](#) on otstarbekate tegevuste andmebaasiga seotud enesehindamise vahend, mille alusel saab välja töötada õppeasutuse üldstrateegia selle kohta, kuidas toetada õppijaid õppekeel(t)e omandamisel. Õppijatele tuleks tutvustada žanreid ja strateegiaid, mida nad vajavad kõigi õppekavas sisalduvate ainete omandamiseks (nt kuidas ehitada üles arutluskäiku või kirjeldust või kuidas sirvida teksti vajaliku teabe leidmiseks). Õppijatele tuleb tutvustada ka igale ainele omast terminoloogiat, registreid ja žanreid. Keeleoskuse arendamisega seotud eesmärgid tuleks lisada õpitulemuste kirjeldusse ja keelemõõde peaks kajastuma õpikutes ning muudes õppematerjalides. Oma pedagoogilist pagasit kohandades võivad õpetajad paljutki saavutada ka olemasolevatele raamistikele tuginedes. Üksikasjalikke suuniseid leiab juhendist „[A handbook for curriculum development and teacher training – The language dimension in all subjects](#)“. Keeleteadlikkuse arendamine ainetundides aitab aineõpetajatel määrata kindlaks õppijate vajadused ja pakkuda igaühele vajalikku tuge, [tasemekirjeldused keele kohta](#) kajastavad aga ajaloo/ühiskonnaõpetuses ja matemaatikas vanuserühmadele 12–13 ning 15–16 seatud minimaalseid keeleoskuse ootusi, mis on seotud keeleõppe raamdokumendi tasemetega.

5.b.iii-iv. Demokraatlikku kultuuri toetav mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus peab tagama õppijatele võimaluse õppida teisi keeli, et omandada oskus väljendada end suuliselt ja kirjalikult loomulikult ja järjest keerukamatel teemadel. Üha sagedamini algab see protsess juba varases eas. Õpitavate keelte arv, õpetatavad keeled ja nende õpetamise järjekord ning õppeastmed, mil keele õpetamine algab, määratakse kindlaks riigi tasandil, kuid õppijate valikud konkreetses koolis võivad oleneda kooli õppekavast. Tavaliselt pakutakse lisaks õppekeelele vähemalt kahe teise keele õppimise võimalust. Poliitika ja tavade kohta leiab nõuandeid juhenditest „[Guide for the development of language education policies in Europe](#)“ ja „[Guide for the development and implementation of curricula for plurilingual and intercultural education](#)“. Trükises *More languages? PlurCur!* tutvustatakse uuringuid ja ülevaateid õppeasutuse tervikliku mitmekeelse õppekava koostamise kohta. Keeleõppe [raamdokumendist](#) ja selle [sõsarväljaandest](#) leiab nõuandeid keeleõppeprogrammide koostamise, rakendamise ja hindamise kohta, samuti on neile tuginedes hõlpsam kavandada madalamalt tasemelt kõrgemale üleminekut nii, et arvestatakse kõike, mida õppijad on juba omandanud.

5.b.v. Traditsiooniliselt on koolis õpetatavate võõrkeelte valik olnud

suhteliselt väike. Kuna demokraatlikku kultuuri toetavas mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses on tähelepanu suunatud õppijate isiklikule ja erialasele arengule, peetakse selles kõiki keeli võrdväärseks ja senini valitsenud keelte hierarhia on muutunud küsitavaks. Keeleliselt ja kultuuriliselt mitmekesistes kogukondades annab mõne kogukonnas kasutatava keele õppimine kultuuridevahelise kogemuse, mis mõjutab vahetult sotsiaalset kaasatust ja integratsiooni. Kogukonnas kõneldavate keelte õppimine võib olla eriti sobiv alus- ja alghariduses. [Keeleõppe innustamine juba varases lapseas](#) julgustab nii lapsi kui ka õpetajaid arendama keeleoskust, õppima uusi keeli ja olema avatud kõigile keeltele, mida ümbruskonnas kasutatakse.

5.b.vi. Mitmekeelsuse käsitus rajaneb eeldusel, et uute keelte õppimine põhineb juba omandatud keeltele, ja kuigi keeletundides on põhitähelepanu kindlal sihtkeelel, pakuvad õpivõimalusi kõik keeled, mida tunnis osalejad valdavad. Igal tasandil õppijaid peaks julgustama tuginema omandatud keeltele ja tekkinud keelevaistule kõikide ainete õppimisel. Niiviisi arendavad õppijad kriitilist keeleteadlikkust, mis on sageli tulemusliku kultuuridevahelise suhtluse eeltingimus. Dokumendis „[Specifying languages' contribution to intercultural education](#)“ on esitatud praktilisi nõuandeid selle kohta, kuidas saab keeleõppe kaudu arendada kultuuridevahelist pädevust. Kultuuridevahelises hariduses on tähtis osa ka partnerlusel ja mobiilsusel. Juhendmaterjal „[Intercultural learning: school partnerships & mobility](#)“ aitab koolidel hinnata ja rikastada koostöövõimalusi, samuti tutvustatakse selles vastastikuseid õppemeetodeid, milles õppijad teevad süstemaatiliselt koostööd kaaslastega.

5.b.vii. Senini on olnud tavapärane, et ühes haridusasutuses töötavad eri keelte õpetajad ei suhtle omavahel väga tihedalt ja igaüks teeb oma tööd, mis justkui erineks täielikult sellest, kuidas teised oma ainet õpetavad, või isegi välistab selle. Kui hariduse põhieesmärk on arendada õppijate mitmekeelset ja -kultuurilist pagasit, on tihe koostöö eri keelte õpetajate vahel tulemusliku õppetöö eeltingimus. Samuti on tähtis keeleõpetajate koostöö muude ainete õpetajatega. Igas asutuses saab olulisi muudatusi teha juba olemasolevate raamistike piires. Kui riikliku õppekava eesmärk on mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus ning õpetajad teevad omavahel koostööd, peavad ametiasutused tagama, et koostöö eri keelte ja ainete õpetajate vahel saaks normiks ka õpetajakoolituses. Samuti peaksid nad soodustama koostööd õpetajate kutseorganisatsioonide vahel.

5.b.viii. Mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses on eriline roll keelekümlbluse, kakskeelse hariduse ning lõimitud aine- ja keeleõppe

erinevatel mudelitel, sest neis kasutatakse akadeemilise pädevuse arendamise meetodeid keeles, mis ei ole peamine õppekeel. Keelekümblusprogrammides õpetatakse aineid keeles, mis ei ole peamine õppekeel, kakskeelse hariduse korral õpetatakse aineid õppekeeles ja mõnes teises keeles ning lõimitud aine- ja keeleõppe programmides õpetatakse mõnda õppekavas sisalduvat ainet teises keeles. Viimased kaks õppevormi pakuvad kultuuridevaheliseks õppeks suurepäraseid võimalusi, sest neis on võimalik õppida mõnda ainet kahes keeles ehk tugineda aine õpetamisel kahele akadeemilisele käsitlusviisile. Kui näiteks Saksamaal õpetatakse keskkoolis ajalugu osaliselt saksa ja osaliselt prantsuse keeles, käsitletakse ainet paratamatult mitmest perspektiivist ja õpe on kultuuridevaheline. Kakskeelse õppe ning lõimitud keele- ja aineõppe tulemuslikkus oleneb suurel määral koostööst õpetajate vahel. Dokument „[A pluriliteracies approach to teaching for learning](#)”, milles selgitatakse keeleõppe seost muude ainetega, aitab lõimitud keele- ja aineõppeprogrammide õpetajatel tagada nii keele kui ka aine süvitsi õppimine, programmis [Conbat+](#) esitatakse aga õppijate mitmekesise tausta kaasamise uudne meetod, milles mitmekeelsete ja kultuuriliste lähenemisviisid kombineeritakse lõimitud aineõppega.

5.b.ix. Õppija kodukeel ehk keel, millega ta end peamiselt samastab, on loomulikult kogu õppeprotsessi lähtepunkt. See kehtib nii 6-aastase sisserändajate lapse kui ka üliõpilase kohta, kes hakkab õppima riigis, kus keel, milles ta seni haridust on omandanud, ei ole väga levinud. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus innustab selliseid õppijaid jätkama oma kodukeele kasutamist ka koolis, et toetada oma õpinguid igal võimalikul viisil. See on igas õpikeskkonnas tähtis demokraatliku kultuuri arenguetapp, sest sellega tunnustatakse iga õppija keelelist identiteeti ning luuakse vaimne ja sotsiaalne keskkond, kus õppijad võivad vabalt tugineda keelele, mis on neile omane väljendusvahend. Kodukeelte kaasamine annab demokraatia toimimise vahetu kogemuse ja sellest on kõigile õppijatele kasu ka seetõttu, et keelt ja õppeaineid käsitletakse uuest vaatenurgast. Kui õpilasi ja üliõpilasi julgustatakse väljendama oma arusaamu keelte kohta, mida nad oskavad, ja võrdlema eri keelte tunnuseid, aitavad nad sellega kaasa keele- ja kultuuridevahelise teadlikkuse arenemisele klassis ja kogu õpikeskkonnas. Dokument „[DEMOCRACY](#)” aitab edendada demokraatlikku kultuuri toetavate oskuste arendamist suulise suhtluse kaudu.

Mõnes olukorras saab kodukeeli kasutada õppekeelena, kuid sageli on see võimatu, sest kodukeeli võib olla palju või puuduvad selleks pädevad õpetajad. Kodukeeltele võib aga ka neil juhtudel olla tähtis roll, sest nendega saab toetada õppekeele omandamist ja õpetada kõiki õppijaid hindama mitmekeelsust ja -kultuurilisust. Näiteks saab keeleliselt mitmekesises

algkoolis õpetada lapsi arvutama õppekeeles, misjärel saavad lapsed õpetada üksteisele arvutamist oma kodukeeltes. Sellega kinnistatakse õppekava täitmist ja pannakse alus sotsiaalsele ning hariduslikule kaasatusele. Sobival ajal saavad õpilased kanda õppekeeles ja muudes õppekavas ettenähtud keeltes omandatud lugemis- ja kirjutamisoskust üle oma kodukeelele. Kodukeelte kaasamisega tundidesse ei rikota mingil moel seadusjärgset kohustust kasutada õppekeelena riigikeelt, sest õpetajad, kes ei oska ja seega ei saagi rääkida tundides õpilase kodukeelt, kasutavad tundides ametlikku õppekeelt. Õppematerjal „Maledive“ sisaldab nõuandeid ja materjale, mis aitavad õpetajatel kaasata õppetegevusse õpilaste kodukeeli. Algkooliõpetajatele mõeldud avatud kursus [EducoMigrant](#) ja projekti [MARILLE](#) tulemusena keskkooliõpetajatele koostatud materjalid pakuvad õpetajatele tuge kutsealase tegevuse üle reflekteerimisel, aitavad avastada innovaatilisi kaasavaid meetodeid ning mõista paremini mitmekesise taustaga õppijatega töötamise eripärasid.

Mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse edendamisele aitab kaasa ka see, kui kodukeele oskust ametlikult tunnustatakse ja tõendatakse. Kui seda ei saa teha riiklikul tasandil, võivad haridusasutused luua oma tunnustuskava, mis aitaks esile tõsta kodukeelte väärtust.

5.b.x. Mitmekeelse pagasi moodustavad keeled, mida üksikisik saab kasutada kohe alates esimesest õppeastmest. Seega oleneb mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse kvaliteet sellest, kas õppemeetodites omistatakse keskne roll õpetatava keele spontaansele, kommunikatiivsele ja reflekteerivale kasutamisele. Keelekasutuse keskne roll mitmekeelses pagasis tähendab seda, et igal võimalikul juhul peaks formaalset õpet toetama mitteformaalne ja informaalne õpe. Kõiki õppijaid peaks julgustama osalema laiemal kogukonnal ettevõtmistes, kus nad saavad kasutada tekkivat mitmekeelset pagasit ja kinnistada seeläbi formaalõppes omandatud. Koolid ja muud haridusasutused peaksid otsima koostöövõimalusi mitteformaalset õpet korraldavate organisatsioonidega, kus tunnustatakse ja toetatakse mitmekesisust, mitmekeelsust ja kultuuridevahelist õpet.

5.b.xi. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline õpe tugineb [keeleõpet toetavale keskkonnale](#) ja aitab seda säilitada. Sellised õpikeskkonnad on keerukad kahel põhjusel: esiteks tekivad õppeprotsessis keerukad suhtlusmallid ja teiseks tuleb füüsilise õpikeskkonna piiride ületamiseks ning paljudes keeltes õppimisvõimaluste loomiseks kasutada digitaalseid meediakanaleid ja vahendeid. Vajaliku tehnilise toe pakkumiseks on haridussüsteemi igal tasandil tarvis pidevat kavandamist ja piisavat rahastamist. Õppeprogramm [E-lang](#) pakub keeleõpetajatele võimalusi, mida kasutades saavad nad aidata

õppijal arenda mitte ainult pädevaks ja iseseisvaks keelekasutajaks, vaid ka vastutustundlikuks digitaalse kodanikkonna liikmeks.

5.b.xii. Liikmesriikides, kus asjaomased ametiasutused peavad kinnitama õpikud ja muud õppematerjalid, peaks nende koostajatele ja väljaandjatele seadma kohustuse tagada, et õppematerjalide sisu ja ülesehitus vastaksid demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse põhimõtetele.

5.b.xiii-xiv. Mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse eesmärk on kujundada haridusasutustes demokraatlikku kultuuri, mis soodustab autonoomset õppimist ja kriitilist mõtlemist ning kaasaks õpilased ja üliõpilased haridusprotsesse puudutavate otsuste tegemisse. See on kooskõlas Euroopa Nõukogu seisukohaga, et keele kasutaja või õppija on autonoomne ja tegus ühiskonna liige. Õpilaste ja üliõpilaste kaasamine ei tähenda seejuures pelgalt nende arvamuse küsimist, nagu seda tehakse turu-uuringutes. Õppeprotsessis õppijate arvamuse arvestamine tähendab, et õppekava ja õppemeetodid peaksid võimaldama õppijatel teha valikuid ja otsuseid, toimida oma otsuste kohaselt ja hinnata oma õpitulemusi. Teisiti öeldes peaks õppekava koostamisel ja õppetegevuse korraldamisel seadma keskele kohale iga üksiku õppija ja kogu õpilaskonna teadliku tegutsemise, õppijate autonoomsuse suurendamise ja nende ettevalmistamise elukestvaks õppeks. Õpieesmärkide seadmisel, õppetegevuse korraldamisel, õppeprotsessi ja õpitulemuste hindamisel tuleks kaasata igas eas õppijaid. Reflekteerivas õppes, mille edendamine ja toetamine on [Euroopa keelemapi](#) üks eesmärk, peetakse väga tähtsaks enesehindamist. Sellised lähenemisviisid arendavad suure tõenäosusega keele- ja kultuuriteadlikkust ning pakuvad raamistikku, milles innustatakse õppijaid osalema kultuuridevahelises dialoogis mitte ainult õppetöö ajal, vaid ka muudes olukordades.

5.b.xv. Asjaomased ametkonnad peaksid julgustama haridusasutusi koostama demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse põhimõtetest lähtuvaid poliitikadokumente. Neis tuleks rõhutada kõikide keelte tunnustamist ja kaasamist ning kõiki keeli austava ja nende kasutamisele innustava turvalise keskkonna kujundamist, tutvustada aluspõhimõtteid ja selgitada, kuidas need mõjutavad õpetamist, õppimist, hindamist, koolivälisest tegevusest ja haridusasutuse seost laiema kogukonnaga. Poliitikadokumendid peaksid kajastama mitmekeelsuse väärtustamist ja eeliseid, mida mitmekeelsus loob õppijatele, õpetajatele ja muudele töötajatele. Õppijaid tuleks neis dokumentides käsitleda kui

õppeasutuse sotsiaalse rolli tähtsamaid esindajaid. Demokraatlikule kultuurile omaselt tuleks poliitikadokumentide koostamisse ja nende ülevaatamisse kaasata kõik huvirühmad. Juhendist „[What a school language policy might contain](#)“ leiab nõuandeid, kuidas kaaluda kriitiliselt õppeasutuse tervikliku keelepoliitika sisu.

5.b.xvi. Hindamine on tähtis igal haridustasemel olenemata sellest, kas selle eesmärk on jälgida arengut, määrata kindlaks raskusi valmistavad aspektid, aidata kaaluda edasiõppe võimalusi või mõõta tulemusi. Kui õppekava ja -meetodite eesmärk on edendada demokraatlikku kultuuri toetavat mitmekeelset ja kultuuridevahelist õpet, peab selle järgi valima ka hindamismeetodid. Enesehindamine, millel on tähtis osa [Euroopa keelemapis](#), tähendab hindamiskultuuri, milles arvestatakse ka õppijate arvamust.

5.b.xvii. Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus hõlmab enam kui vaid vahetu õpikeskkond. Seepärast on tähtis, et õpetajaid ja õppijaid julgustatakse kogema ümbritsevat maailma nii isikliku kui ka virtuaalse kogemuse kaudu. Õppevahendis [PluriMobil](#) antakse juhiseid selle kohta, kuidas tagada, et sellised kogemused oleksid tähendusrikkad õppimisvõimalused. Paljusid riikidevahelisi vahetus- ja koostööprojekte toetatakse Euroopa Komisjoni programmi [Erasmus+](#) kaudu.

5.b.xviii. Mitmekeelset ja kultuuridevahelist haridust rakendavad õpetajad ja muud töötajad vajavad oma oskuste arendamiseks ja enesetäiendamiseks pidevaid võimalusi. Haridusasutused saavad soodustada oma töötajate kutsealast täiendõpet, innustades neid osalema asutusevälistel koolitustel ja toetades asutusesisest koostööl põhinevat refleksiooni. Sellise koostöövormi võib sõnastada asutuse poliitikadokumendis (vt punkt 5.b.xv). Aruanded, mida õpetajad peavad korrapäraselt juhtkonnale esitama, võiksid sisaldada õppetöö kohta erinevaid andmeid. Neist lähtudes on ühise tegevusuuringu abil võimalik kirjeldada õpetamist ja õppimist kogu asutuses. Pedagoogilised meetodid, mis soodustavad autonoomset õppimist ja kriitilist mõtlemist ning arvestavad õppijate arvamust (vt punkt 5.b.xiii-xiv), võimaldavad kaasata tegevusuuringutesse ka õppijaid (vt ka punkt 5.c.ix), mis muudab sisukamaks nii vastastikuse kui ka enesehindamise.

5.b.xix. Asutuse tervikliku poliitika rakendamisse tuleks kaasata ka lapsevanemad ja eestkostjad (koolides) ning laiem kogukond, kuhu õppeasutus kuulub. Demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse pikaajaline tulemuslikkus oleneb sellest, mil määral suudavad haridusasutused seda rakendada ja propageerida. Keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse väärtustamise parim viis on näidata,

kui kasulik on mitmekeelne ja kultuuridevaheline lähenemisviis hariduses ja demokraatia arengus. Veebilehel [PARENTS](#) on esitatud soovitusi lapsevanemate kaasamiseks mitmekeelsesse ja kultuuridevahelisse haridusse.

Õpetajate esma- ja täiendkoolitus (osa 5.c)

5.c.i. Demokraatlikku kultuuri toetav mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus sõltub suurel määral õpetajatest, kes saavad kutsuda esile muutusi olenemata sellest, millist ainet nad õpetavad. Seega on tähtis, et õpetajakoolitus aitaks arendada vajalikku kutsealast pädevust. Erilist tähelepanu peab pöörama keele ja kultuuri arvestamisele kõikides ainetes, samuti on tähtis käsitleda õppetegevuse aspekte, mis on kõikidele õpetajatele ühised. Lisaks peab otsima võimalusi, mis soodustavad teadmiste ja strateegiate ülekandmist ühelt keelelt teisele. Kuna mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus soosib eri keelte kasutamist nii tundides kui ka õppijate mõtetegevuses, aitab selline käsitlus arendada süstemaatiliselt õppijate vahendamisoskusi (mida kirjeldatakse üksikasjalikult [keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaandes](#)). Kui õppijaid julgustatakse võrdlema keeli, mida nad oskavad, ja kõrvutama nende tunnuseid, arendavad nad oma keeleteadlikkust. Juhendisse „[A guide to teacher competences for languages in education](#)“ on koondatud raamistikud ja vahendid, mida saab kasutada õpetajate teadmiste ja oskuste arendamiseks. Igauhte neist on kriitiliselt analüüsitud ja lisatud on ka kasutusnäited. Üks kutsealase pädevuse eneseanalüüsi vahend on mapp „[The European portfolio for pre-primary educators](#)“, mis keskendub mitmekeelsele ja kultuuridevahelisele suhtlusele töös eelkooliealiste lastega.

5.c. II. Õpetajakoolituses tuleks ümber mõtestada üldlevinud hoiakuid, tõekspidamisi ja eelarvamusi, sealhulgas keelelise identiteediga seotud põhimõtet „üks riik, üks keel“, negatiivset suhtumist mitmekeelsusesse ja essentsialistlikku arusaama keele ning kultuuri vahelise seose kohta. Õpetajatele tuleb selgitada tegelikku keelelist ja kultuurilist mitmekesisust, üksikisiku identiteedi ja enesemääratlusega seotud probleeme, indiviidi kuuluvustunde mitmetahulisust ja mitmekeelse pagasi ebastabiilsust. Lisaks tuleb seada kahtluse alla õppemeetodid, milles keskne roll ei ole õpetatava keele spontaansel kasutamisel, vaid õpitu mehhaanilisel meeldejätmisel ja saavutamatul vormilisel korrektsusel. Õpimoodul „[Challenging preconceptions](#)“ võimaldab õpetajatel analüüsida nende endi hoiakuid keelte ja kultuuride suhtes.

5.c.iii-iv. Õpetajad peaksid olema demokraatlikku kultuuri toetava

mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse eestkõnelejad ja tulemuslikud rakendajad. Järelikult tuleb õpetajaid koolitades arendada nende teadlikkust oma mitmekeelsest pagasist ja mitmekultuurilisest identiteedist ning õpetada neid õppetöös igal võimalusel kasutama. Vaid niiviisi saab tagada, et õpetajad ja õpetajaks õppivad üliõpilased hakkavad põhjalikult kaaluma, kuidas mõjutab mitmekeelne ja kultuuridevaheline lähenemisviis õppetegevust. Eelkõige on tähtis seada kahtluse alla traditsiooniline seisukoht, et igas tunnis peaks kasutama vaid üht keelt, ning toetada teadmiste ja oskuste arengut vastastikusel suhtluses ja vahendamises, mida õpetajad vajavad keelise ja kultuurilise mitmekesisusega toimetulekuks nii, et selleks oleks kasu kõigile õppijatele. [Keeleõppe raamdokumendi sõsarväljaandes](#) esitatud vahendamise tasemekirjeldused kirjeldavad seda pädevust üksikasjalikult. Õpetajad peavad mõistma, et õpilastel võib lubada kasutada tunnis nende kodukeelt ka siis, kui õpetaja seda ei oska.

5.c.v-vi. Sama pädevus võimaldab õpetajatel arvestada õppeprotsessis ka õppijate arvamust, mis soodustab nende autonoomset õppimist, tõstab keele- ja kultuuriteadlikkust ja arendab kriitilist mõtlemist. Samuti aitab see arendada teadmisi ja oskusi, mida õppijad vajavad demokraatlikus kultuuris osalemiseks ja sellesse oma panuse andmiseks. Demokraatlikku kultuuri toetavas mitmekeelses ja kultuuridevahelises hariduses on õppijate arvamusel kaks mõõdet: ühest küljest on see kujuneva mitmekeelsuse väljendus, teisalt aga peegeldab üksikisiku identiteeti. Väga tähtis on seejuures enda ja ühiste eesmärkide seadmine ning enesehindamine, milleks sobiv vahend on näiteks [Euroopa keelemapp](#). Mapi iga keeleversiooni tähtis osa on enesehindamine, milles õppija kirjeldab oma keelekasutust ja pädevust sõnaga „oskan“ algavate tasemekirjelduste järgi. Kui need on otseselt seotud õppekavaga, kaasatakse õppijad keelemapi kaudu protsessi, mille eesmärk on saavutada kooskõla õppekava, õppetöö ja hindamise vahel.

5.c.vii. Õpetajate esma- ja täiendõpe peaks aitama neil arendada oskust koostada ja kasutada hindamisvahendeid, millega määrata kindlaks, jälgida, soodustada ja hinnata õpilaste mitmekeelset ja kultuuridevahelist arengut. Tähelepanu peaks pöörama vajadusele saavutada kooskõla hindamise, õppekava ja õppetöö vahel ning sellele, kuidas on õpetajapoolne hindamine seotud vastastikuse ja enesehindamisega.

5.c.viii. Punktis 5.b.xvii nimetatud õpetajate füüsiline või virtuaalne mobiilsus mõjutab vaieldamatult mitmekeelset ja kultuuridevahelist haridust. Sellel on tähtis roll õpetajate erialase arengu kõigis etappides, mistõttu peaks mobiilsus olema esma- ja täiendõppe lahutamatu osa. Parima

haridusliku tulemuse saamiseks vajab mobiilsus hoolikat ettevalmistust ja retrospektiivset refleksiooni. Õppematerjal [PluriMobil](#) sisaldab 14 õpetajakoolituse tunnikava ja kasutamiseks sobivaid materjale, mis toetavad õpilasi nii mobiilsusprotsessi eel, ajal kui ka järel.

5.c.ix. Demokraatlikus hariduskultuuris peetakse vajalikuks, et õpetajad oleksid kaasatud haridusreformi kavandamisse, rakendamisse ja hindamisse. Selleks peaks õpetajate esma- ja täiendõppe osana tutvustama neile ka tegevusuuringu eesmärgid ja meetodeid, et nad saaksid anda oma panuse poliitika ja tavade tõendus põhisesse arendamisse. Projekti „[Action research communities for language teachers](#)“ tulemusena koostatud materjalid soodustavad refleksioonil põhinevat õppetegevust ja seostavad kutsealase suhtluse akadeemiliste teadmiste ja keeleõppe hea tavaga.

Koostöö (osa 6)

6.a. Eespool (osa 5.a) on mainitud, et demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse rakendamine on aastatepikkune töö, mis nõuab paljude osapoolte koostööd. Ajakirjanduse ja muude meediakanalite kaudu saab näiteks suurendada üldsuse teadlikkust sellest, kuidas mitmekeelsus ja kultuuridevaheline dialoog soodustab üksikisikute arengut ja sotsiaalset integratsiooni, tööandjad ja erasektor saavad aga panustada töökohtadel mitmekeelsuse toetamise ja kultuuridevahelise dialoogi soodustamise kaudu. Samal ajal leiab mitmekeelne ja kultuuridevaheline dialoog aset kodanikuühiskonna eri valdkondades (noorte- ja spordiklubid, koorid ja muud muusika- ning kultuuriühendused ja -organisatsioonid), kus õppijatel on võimalus kasutada mitmekeelset ja -kultuurilist pädevust, mis soodustab informaalset õpet. Riigi ülesanne on luua selliseks koostööks vajalikud tingimused. Haridusvaldkonnas võib olla koole ja muid asutusi või organisatsioone, kus kasutatav keel ei ole koolide õppekeel. Need saavad edendada demokraatlikku kultuuri toetavat mitmekeelset ja kultuuridevahelist haridust eelkõige siis, kui nad esindavad koolides esinevaid rahvusvähemusi.

6.b. Haridussüsteemid peavad tagama, et õppeasutuses tunnustatakse lapsevanemate või eestkostjate rolli hariduse omandamises, koolide ülesanne on aga kaasata lapsevanemad hariduspoliitika rakendamisse. Lisaks on tähtis, et liikmesriikide pädevad asutused tutvustaksid Euroopa Nõukogu soovitud lapsevanemate ja eestkostjate rahvusvahelistele, riiklikele, piirkondlikele ja kohalikele ühendustele ja innustaksid neid toetama soovitud rakendamist. Eelkõige peaks neis ühendustes selgitama liikmetele mitmekeelsuse ja kultuuridevahelise dialoogi kasulikkust üksikisikutele ja ühiskonnale, mis võimaldab neil jõulisemalt toetada koolide

püüdlustele järgida mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse põhimõtteid.

6.c. Ka haridustöötajate ühendustel ning õpetajate ja õppejõudude ametiühingutel palutakse soovitus arvesse võtta ja selle rakendamist toetada, algatades arutelusid arusaamade ja põhimõtete üle, mille demokraatlikku kultuuri toetav mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus põhineb, ja selgitades oma liikmetele, milliseid eeliseid loob mitmekeelsus ja kultuuridevaheline pädevus nii üksikisikutele kui ka kogu ühiskonnale. Selles on tähtis roll Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse [koostöövõrgustikul](#). Akadeemilised organisatsioonid saavad innustada ülikoole ja muid pädevaid asutusi teostama teadusuuringuid, mis aitavad paremini mõista mitmekeelsust ja kultuuridevahelist dialoogi. Selliste uuringute tulemused, sealhulgas igal haridustasemel ja mitteformaalsetes ning informaalsetes õpikeskkondades kasutatavate õpetamistavade kohta kogutud näidete levitamine, võivad aidata kaasa mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse rakendamisele.

6.d. Demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse rakendamisel on juhtroll hariduse juhtkomiteel, mis esindab kõiki Euroopa kultuurikonventsiooni osalisriike ning kontrollib üld- ja kõrghariduse valdkonnas ning keeleõppes Euroopa Nõukogu valitsustevahelise programmi täitmist, ja Euroopa Nüüdiskeelte Keskusel, mis laiendatud osalisleppe alusel esindab praegu 35 riiki. Esitatud on ettepanek koostada ülevaatlisk veebileht, kus selgitatakse demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse põhialuseid ja tuuakse ära lingid tähtsamatele dokumentidele ja materjalidele, mille Euroopa Nõukogu on vastu võtnud ja avaldanud. Ka poliitikasoovituste väljatöötamine ja demokraatlikku kultuuri toetava mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse eri aspekte käsitlevate projektide, õpikodade, konverentside ja seminaride korraldamine aitab kaasa sellise hariduse rakendamisele. Lisaks püüab Euroopa Nõukogu tihendada koostööd Euroopa Komisjoniga, jätkates pingutusi selle nimel, et tagada Euroopa Komisjoni ja Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse vahelise koostöölepingu igaaastane pikendamine.

Euroopa Nõukogu lisaallikad

Euroopa keeleõppe raamdokument (veebileht): www.coe.int/lang-CEFR

Mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse allikate ja materjalide platvorm:

- Keel teistes ainetes: [Language in other subjects \(coe.int\)](#)
- Keel ja kirjaoskus või keel eraldi ainaena: [Language as subject \(coe.int\)](#)
- Kultuuridevaheline haridus: [Intercultural education \(coe.int\)](#)
- Õppekeeled: [Language\(s\) of schooling \(coe.int\)](#)

Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse teemavaldkonnad:

- Õppekeeled
- Viipekeeled
- Mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus
- Varajane keeleõpe
- Lõimitud aine- ja keeleõpe
- Uusmeedia keeleõppes
- Euroopa keelemapp
- Õppekava ja hindamine

Tugi liikmesriikidele: Euroopa Nüüdiskeelte Keskuse koolitusvõimalused

Language of schooling in subject learning

Supporting the language(s) of schooling

Plurilingual and intercultural approaches

Using ICT in support of language learning and teaching

Teacher competences for languages in education

Setting up learning environments where languages flourish

CLIL and beyond

Supporting multilingual classrooms

Action Research Communities

Relating language curricula, tests and examinations to the CEFR

Euroopa Nõukogu väljaannete edasimüüjad

BELGIA

La Librairie Européenne -
The European Bookshop
Rue de l'Orme, 1
BE-1040 BRUXELLES Tel.:
+ 32 (0)2 231 04 35
Faks: + 32 (0)2 735 08 60
E-post: info@libeurop.eu
http://www.libeurop.be

Jean De Lannoy/DL Services c/o
Michot Warehouses Bergense
steenweg 77 Chaussée de Mons
BE-1600 SINT PIETERS LEEUW
Faks: + 32 (0)2 706 52 27
E-post: jean.de.lannoy@dl-servi.com
http://www.jean-de-lannoy.be

KANADA

Renouf Publishing Co. Ltd.
22-1010 Polytek Street
CDN-OTTAWA, ONT K1J 9J1
Tel.: + 1 613 745 2665
Faks: + 1 613 745 7660
Tel.: (866) 767-6766
E-post: order.dept@renoufbooks.com
http://www.renoufbooks.com

HORVAATIA

Robert's Plus d.o.o.
Marasovičeva 67
HR-21000 SPLIT
Tel.: + 385 21 315 800, 801, 802, 803
Faks: + 385 21 315 804
E-post: robertsplus@robertsplus.hr

TŠEHHI VABARIIK

Suweco CZ, s.r.o.
Klecakova 347
CZ-180 21 PRAHA 9
Tel.: + 420 2 424 59 204
Faks: + 420 2 848 21 646
E-post: import@suweco.cz
http://www.suweco.cz

TAANI

GAD
Vimmelskafte 32
DK-1161 KØBENHAVN K
Tel.: + 45 77 66 60 00
Faks: + 45 77 66 60 01
E-post: reception@gad.dk
http://www.gad.dk

SOOME

Akateeminen Kirjakauppa
PO Box 128
Keskuskatu 1
FI-00100 HELSINGI
Tel. + 358 (0)9 121 4430
Faks: + 358 (0)9 121 4242
E-post: akatilaus@akateeminen.com
http://www.akateeminen.com

PRANTSUSMAA

Pöörduda otseselt:
Council of Europe Publishing
Éditions du Conseil de l'Europe
F-67075 STRASBOURG Cedex
Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81
Faks: + 33 (0)3 88 41 39 10
E-post: publishing@coe.int
http://book.coe.int

Librairie Kléber
1, rue des Francs-Bourgeois
F-67000 STRASBOURG Tel.:
+ 33 (0)3 88 15 78 88
Faks: + 33 (0)3 88 15 78 80
E-post: librairie-kleber@coe.int
http://www.librairie-kleber.com

NORRA

Akademika
Postboks 84 Blindern
NO-0314 OSLO
Tel. + 47 2 218 8100
Faks: + 47 2 218 8103
E-post: support@akademika.no
http://www.akademika.no

POOLA

Ars Polona JSC
25 Obroncow Street
PL-03-933 VARSSAVI Tel.:
+ 48 (0)22 509 86 00
Faks: + 48 (0)22 509 86 10
E-post: arspolona@arspolona.com.pl
http://www.arspolona.com.pl

PORTUGAL

Marka Lda
Rua dos Correeiros 61-3
PT-1100-162 LISBOA
Tel: 351 21 3224040
Faks: 351 21 3224044
E-post: apoio.clientes@marka.pt
http://www.arspolona.com.pl

VENE FÖDERATSIOON

Ves Mir
17b, Butlerova.ul. - Office 338
RU-117342 MOSKVA
Tel. + 7 495 739 0971
Faks: + 7 495 739 0971
E-post: orders@vesmirbooks.ru
http://www.vesmirbooks.ru

ŠVEITS

Planetis Sàrl
16, chemin des Pins
CH-1273 ARZIER
Tel. + 41 22 366 51 77
Faks: + 41 22 366 51 78
E-post: info@planetis.ch

TAIWAN

Tycoon Information Inc.
5th Floor, No. 500, Chang-Chun Road Taipei,
Taiwan
Tel.: 886-2-8712 8886
Faks: 886-2-8712 4747, 8712 4777
E-post: info@tycoon-info.com.tw
orders@tycoon-info.com.tw

ÜHENDKUNINGRIIK

The Stationery Office Ltd
PO Box 29
GB-NORWICH NR3 1GN
Tel.: + 44 (0)870 600 5522
Faks: + 44 (0)870 600 5533
E-post: book.enquiries@tso.co.uk
http://www.tso.co.uk

AMEERIKA ÜHENDRIIGID ja

KANADA

Manhattan Publishing Co 670
White Plains Road
USA-10583 SCARSDALE, NY
Tel: + 1 914 472 4650
Faks: + 1 914 472 4316
E-post: coe@manhattanpublishing.com
http://www.manhattanpublishing.com

Euroopa Nõukogu trükised

F-67075 STRASBOURG Cedex

Tel.: + 33 (0)3 88 41 25 81 – Fax: + 33 (0)3 88 41 39 10 – E-post: publishing@coe.int – Koduleht: http://book.coe.int

Demokraatlike ühiskondade tõhusat toimimist mõjutab sotsiaalne kaasatus ja integratsioon, mis omakorda sõltuvad keelelise ja kultuurilise mitmekesisuse mõistmisest, austamisest ja sellega arvestamisest. Neid eesmärke aitab saavutada mitmekeelne ja kultuuridevaheline haridus, mida toetab Euroopa Nõukogu. Tuginedes Euroopa Nõukogu varasematele dokumentidele määratletakse soovitusel CM/Rec(2022)1 mitmekeelse ja kultuuridevahelise hariduse aluspõhimõtted ja esitatakse liikmesriikidele soovitatud meetmed. Kuna meetmete rakendamine nõuab aastatepikkust tööd, rõhutatakse soovitusel, et palju saab ära teha juba olemasolevate poliitikaraamistike alusel. Soovitusega CM/Rec(2022)1 ja selle seletuskirjaga peaksid kindlasti tutvuma poliitikud, õppekavade arendajad, õpetajad, õpetajakoolituse korraldajad, õpikute autorid, eksameid korraldavad asutused, lapsevanemate ja haridustöötajate ühenduste liikmed ning kodanikuühiskonna juhid.

ET

www.coe.int

Euroopa Nõukogu on Euroopa tähtsaim inimõiguste eest seisev organisatsioon. Sellesse kuulub 46 riiki, sealhulgas kõik EL-i liikmesriigid. Kõik Euroopa Nõukogu liikmesriigid on allkirjastanud Euroopa inimõiguste konventsiooni ehk lepingu, mis sõlmiti eesmärgiga kaitsta inimõigusi, demokraatiat ja õigusriigi põhimõtteid.

Konventsiooni täitmise üle osalisriikides teostab järelevalvet Euroopa Inimõiguste Kohus.

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE